

Uztapideren bat-bateko bertsogintzaren bihotzean

AZKEN HITZ-ERRO ETA OINBURU ESANGURATSUAK

PELLO ESNAL

ATARIKOAK

Lanaren nondik-norakoak

Uztapideren *Sasoia joan da gero* liburua (Tolosa, Auspoa Liburutegia, 1976, 357. or.) izan genuen aztergai aldizkari honetan bertan, azkenaurreko alean (*EGAN*, 1993-1, 73-91. or.). Uztapide handiaren bat-bateko bertsogintzaren zenbait ezkutuko azaldu genituen, asmo zabalago bat gidari: bat-bateko bertsogintzaren ezkutukoak azaltzea, Uztapideren bertsogintzaz baliatuz.

Bertoak alderdi eta osagai asko ditu. Horietako bat jo genuen begiz geure lan horretan: azken oina; Uztapidek maiz samar erabilitako azken oinak, zehatzago.

"Azken oin esanguratsua" kontzeptua zehaztu eta lau oin-mota bereizi genituen hasteko: errokodeak, oinburukideak, esankideak eta kategorikideak. Baina oin-mota horiek beste baterako utzita, azken oin solte esanguratsuetara mugatu ginen.

Horrela, Uztapidek bere liburuan erabilitako hemeretzi azken oin solte esanguratsu aurkeztu eta aztertu genituen: *gorriak, pesta, txanda, berari, besterik, biotza, bustia, dira, erakutsi, etorri, gabe, gera, orduan, penagarria, sekulako, gaixuak / gizajua, eltzian, konpondu* eta *lasai*. Eta ondorio batzuk atera genituen azkenean.

Baina, horretaz gain, ondorengo lanen oinarriak ere jarrita utzi genituen lan hartan: zedarrituak eta zehaztuak zeuden zenbait kontzeptu, ondorengo lanen oinarri.

Hain zuzen, haren ondorengo eta jarraipen da honako lan hau. Orduan azken oin solte esanguratsuak bezala, azken hitz-erro eta azken oinburu esanguratsuak aztertuko ditugu oraingo honetan.

Oin errokideak, oinburukideak eta oin esanguratsuak

Has gaitezen kontzeptu batzuk zehazten, aurreko alean esanak laburbilduz.

Oin errokideak

Hitz-erro bereko oinak dira oin errokideak.

Adibidez: *esamesa, esan, esan du, esan zan, esana, esanak, esanda, esanean/esanian, esanez, esangai, esango, esateko, esaten, esatera, esatiak*.

Hitz-erro bera dute hamabost oinek: *esan*.

Oinburukideak

Oin errokide batzuk, gainera, oinburukide ere izan daitezke: oinburu berekoak, alegia.

Oinburu edo oin-erro bereko oinak dira oinburukideak.

Adibidez, lau oinburu desberdineko jo ditzakegu goiko hamabost oin errokide horiek. Eta hala jo genituen aurreko lanean. Honako hauek lirateke oinburuak: *esames, esate, esan* eta *esangai*; eta beste honako hauek, berriz, bakoitzaren saileko oinburukideak: *esames (esamesa), esate (esateko, esaten, esatera eta esatiak), esan (esan, esan du, esan zan, esana, esanak, esanda, esanean/esanian, esanez eta esango) eta esangai (esangai)*.

Bestela *esanda*, hiztegi bateko sarreren antzekoak ditugu oinburuak.

Oin esanguratsuak

Aurreko alean *esan* genuen:

“Bi baldintza bete behar ditu, gurekiko, Uztapidek bere liburuan erabilitako azken oin batek, oin esanguratsu izatekotan: 1) *Sasoia joan da gero* liburuan hiru aldiz azaltzea gutxienez eta 2) azaltzen den erditan baino gehiagotan azken oin izatea. Esaterako, hiru aldiz azaldu eta bitan gutxienez azken oin izatea; lau aldiz azaldu eta hirutan gutxienez azken oin izatea; bost alditan azaldu eta hirutan gutxienez azken oin izatea...” (76-77. or.)

Lan honen edukia

Hitz-erroak

Oin solteak bereizi genituen aurreko lanean, bereizi eta aztertu, labur bada ere, Uztapidek bere liburuan erabilitako oin esanguratsu guztien artean. Oin solte horietako batzuek ez dute liburuan oin errokiderik: *gorriak*, *pesta* eta *txanda* oinek, hain zuzen. Beste batzuek, bai, badute errokiderik, baina ez esanguratsurik; esaterako, *berari*, *bestestik*, *biotza*...

Hemen, berriz, urrats bat gehiago emango dugu. Lan honetako oin esanguratsuek badute oin errokide esanguratsurik; batzuek gehiago, besteek gutxiago. Izan ere, hitz-erro bereko oin guztiek ez dute azken oin izateko joera berdina. Hona hemen adibide bat.

Bederatzi oin darabiltza Uztapidek *Sasoia joan da gero* liburuan *aberats* hitz-errokoak: *aberastasuna*, *aberasten* (bi alditan), *aberastu*, *aberastuak*, *aberasturik*, *aberatsa*, *aberatsak* (bi aldiz), *aberatsik* eta *aberatsena*. Horietako batzuk azken oineko dira; honako hauek: *aberastasuna*, *aberasten* (bietan), *aberastu*, *aberastuak* eta *aberatsa*. Gainerakoak, berriz, ez dira inoiz azken oineko. Beraz, esanguratsu izateko joera ezberdina dute bederatzi oin horiek.

Oinburuak

Banan-banan aztertu ordez, ikus ditzagun oinburuka. *Aberastasun* du *aberastasuna* oinak oinburu; *aberaste*, berriz, *aberasten* oinak; *aberastu* oinburudunak dira, bestalde, *aberastu*, *aberastuak* eta *aberasturik*; eta *aberats* dute oinburu, azkenik, *aberatsa*, *aberatsak*, *aberatsik* eta *aberatsena* oinek.

Horiek horrela, behin darabil Uztapidek *aberastasun* oinburua oin bezala, eta orduan azken oineko; bi aldiz *aberaste* oinburua, eta bietan azken oineko; hiru aldiz *aberastu* oinburua, eta bitan azken oineko; eta bostetan *aberats* oinburua, eta behin bakarrik azken oineko.

Azken hitz-erro eta azken oinburu esanguratsuak

Bi baldintza jarri genizkion, aurreko alean, azken oin bati esanguratsu izateko, arestian aipatu bezala: 1) *Sasoia joan da gero* liburuan hiru aldiz azaltzea gutxienez eta 2) azaltzen den erditan baino gehiagotan azken oin izatea.

Lasago jokatuko dugu oraingo honetan: esanguratsutzat joko ditugu, era berean, bi aldiz erabili eta bietan azken oineko diren oinburuak ere.

Beraz, horien arabera, oinburu esanguratsuak ditugu *aberaste*

eta *aberastu*, baina ez *aberats*; eta zalantzan geratzen zaigu *aberas-tasun* oinburuaren esanguratasuna: behin bakarrik baitarabil Uztapidek bere liburuan. Halaber, hitz-erro esanguratsua dugu *ABERATS*: hamaika aldiz darabil Uztapidek, eta seitan da azken oineko.

Hiztegi gintzan bezala

Hemen, esan bezala, hitz-erroak eta oinburuak ditugu gai: azken hitz-erro eta azken oinburu esanguratsuak, zehatzago; baina oinburuak ardatz hartuta.

Oinburuak biltzen eta aztertzen saiatuko gara batipat, eta euren oinak ere azaltzen. Era berean, oinburu horien hitz-erroak ere azalduko ditugu bidenabar.

Badu gure lan honen hiztegi gintzaren antzik. Izan ere, hiztegi batean ez dira hitz guztiak biltzen; edo, zehatzago esanda, hitz guztiak ez dira sarreretan azaltzen; hitz batzuk dira sarrera-hitz, eta sarrera honen baitan azaltzen dira aldakiak. Eta, gainera, elkarren segidan izaten dira normalean hitz-erro bereko hitzak.

Hiztegi etako sarrera-hitzen antzekoak dira oinburuak, lehentxeago esan dugunez. Sarrera-hitzari dagokion azalpenetan joaten dira hitz horren aldakiak; horrela doaz gure zerrendetan ere oinburu beraren oinak (oinburukideak).

Esan dezagun, bestalde, izan dugula zalantzarik oinburuak zehazteko orduan; batzuetan errazago egin dugu aukera bestetan baino. Irakurleak berak epai dezan gure lana, eskueran jartzen dizkiogu hainbat datu. Irakurleak jakin beza, dena den, errima kontuan hartuta aukeratu ditugula oinburuak. Berehalaxe itzuliko gara gai honetara.

Bildu eta azter ditzagun, beraz, Uztapidek bere *Sasoia joanda gero* liburuan erabilitako azken oinburu esanguratsuak. Horixe egingo dugu lehenengo puntuan. Bigarrenean aterako ditugu ondorioak.

AZKEN OINBURU ESANGURATSUAK

Hasteko, hona hemen zenbait ohar, ondorengo oinburuen argigarri:

1. Alfabetoz ordenatu ditugu hitz-erro eta oinburuak, eta letra larritz nabarmendu biak.
2. Letra larriagoz idatzi ditugu hitz-erroak eta txikiagoz oinburuak.
3. Zenbaki bat ipini dugu hitz-erro eta oinburu esanguratsuen aurrean. Zenbakirik gabe doaz esanguratsu ez direnak. Hauek ere azaldu ditugu, esanguratsuen jokaera argi dezaketelakoan.
4. Oinburu bakoitzaren ondoren doaz letrakera etzanean haren eratorriak: hura jatorri duten oinburukideak, alegia.

5. Bi zenbaki doaz parentesi artean, marra batez bereizirik, hitz-erro, oinburu eta oin bakoitzaren atzean. Aurreko alean bezala, honako hau adieratzen dute: bigarren zenbakiak, zenbat aldiz erabiltzen duen Uztapidek oin moduan; eta lehenengoak, berriz, horietako zenbatetan den azken oineko.
6. Hitz-erro bereko oinburuen ondoren eman ditugu argibideak.
7. Uztapideren liburuko zer orrialdetan dagoen adierazten du bertsoaren amaierako parentesi arteko zenbakiak.
8. Zabalago aztertuko ditugu lehen oinburu eta hitz-erroak. Askoz ere arinago azkenekoak.

Eta, besterik gabe, azal ditzagun azken oinburuak eta azken hitz-erroak.

1. ABERATS (6/11)

2. ABERASTE (2/2)

- *Aberasten* (2/2).

3. ABERASTU (2/3)

- *Aberastu* (1/1), *aberastuak* (1/1), *aberasturik* (0/1).

ABERASTASUN (1/1)

- *Aberastasuna* (1/1).

ABERATS (1/5)

- *Aberatsa* (1/1), *aberatsak* (0/2), *aberatsik* (0/1), *aberatsena* (0/1).
- Azken oin izateko joera dute ABERASTE eta ABERASTU oinburuek. Bi aldiz darabil Uztapidek lehenengoa oin moduan eta bietan azken oineko; hiru aldiz bigarrena, eta bitan azken oineko. Hona hemen adibide bana.

“Tratanteak” bertso-sailekoa dugu lehenengoa:

Tratantia ari da
gauz batzuk ikasten,
basarritarra berriz
baztar danak nasten;
iri-tratuan ez du
asko irabazten,
suerte obian ez
baldin bada asten,
naiko lanak izango
ditu aberasten. (238)

“Astoaren lanak” sailetik hartu dugu hurrengoa:

Langilleak izandu
arren on askuak,
orain sobre dirade
emengo astuak;
pasa badituzte're
len egun estuak,
basarritarrak dira
txit aberastuak. (102)

Bestela erabiltzen du, ordea, Uztapidek aberats oinburua: bost aldiz oin moduan eta behin bakarrik azkeneko, “Eriotza” saileko honako bertso honetan, hain zuzen:

Eriotzako ordu
ori ain da latza,
bein or erortzen dana
ezin leike altza;
etortzen zaionian
ordu bat garratza,
eguna bezela da
arentzat arratsa,
ez ditu bereziko
pobre ta aberatsa. (299)

Zalantzan geratzen gara, alabaina, ABERASTASUN oinarekin; behin bakarrik baitarabil Uztapidek oin moduan eta orduan azken oineko; baina ez jakin zer gertatuko zatekeen, gehiagotan erabiltzera. Dena den, hona hemen bertsoa, “Zepai” sailetik hartua:

Orduan bazan umore ona
ta bazan alaitasuna,
biok alkarri bagifion berriz
alakoxe naitasuna;
sasoi ederra gendukan eta
baita ere osasuna,
nere ustetan orixe baita
munduko aberastasuna. (151)

- Oinburu bakoitzeko adibide bana eman dugu, “oinburu” kontzeptua argitzearren bidenabar, oinburuak aztertuz hain zuzen.

Hitz-erro desberdinetako oinburuak aurkitzen ditugu bertso batan: batean, *ikasten*, *nasten*, *irabazten*, *asten* eta *aberasten*; hurrengoan, *askuak*, *astuak*, *estuak* eta *aberastuak*; bestean, berriz, *latza*, *altza*, *garratza*, *arratsa* eta *aberatsa*; laugarrenean, or-

dea, *alaitasuna, naitasuna, osasuna* eta *aberastasuna*. ABERATS hitz-erroa besterik ez da errepikatzen.

Maizago errepikatzen dira, ordea, bertso batean eta bestean, oinburu berekoak direnean.

Hona hemen, esaterako, ABERASTE oinburuaren oin lagunak:

- *aberasten* (bi aldiz): *adierazten, asten, azten, ikasten, irabazten* (bi aldiz) eta *nasten*.

Ikus ditzagun oin horien oinburuak. Honako hauek dira hurrenez hurren: ADIERAZI, ASI, AZI, IKASI, IRABAZI eta NAASI. Seiak errimakideak.

Beste oin hauek aurkitzen ditugu, alabaina, aberastu oinburuaren oin lagun:

- *aberastu*: *aztu, estu, poztu, ustu*.
- *aberastuak*: *askuak, astuak, estuak*.
- *aberasturik*: *azturik, kasturik, osturik*.

Azal ditzagun oin bakoitzaren oinburuak, berriro ere hurrenez hurren: AZTU, ESTU, POZTU, USTU, ASKO, ASTO, ESTU (berriro), AZTU (berriro), KASTU, OSTU. Bi oinburu-multzotan bana ditzakegu, errimaren arabera: ASKO eta ASTO oinburuek osatzen dute bat, eta gainerako zortziek bestea. Baina nola Uztapidek zenbait kasutan "u" bihurtzen duen azken "o" hotsa, horra hor hamar oinburuak errimakide.

Antzeko zerbaitekin egiten dugu topo ABERATS oinburuaren oinen lagunak aztertzean ere. Hona hemen, banan-banan.

- ABERATSA: *altza, arratsa, garratza* eta *latza*.
- ABERATSAK (bi aldiz): *arantzak, arrantzak, arrapa zak, arratsak, garratzak* eta *latzak*.
- ABERATSIK: *antzik, laguntzik, zalantzik*.
- ABERATSENA: *atzena, gatzena* eta *latzena*.

Honetan uzten dugu "oinburu" kontzeptuaren azalpena.

4. AGUR (3/4)

5. AGUR (2/3)

- *Agurra* (2/3)

AGURTU (1/1)

- *Agurtu* (1/1)

- Behin baino gehiagotan izango dugu hemengo zalantza bera. AGURTU oinburua behin bakarrik azaltzean, ezin jakin esanguratsua den ala ez.
- AGUR oinburua, bai, esanguratsua dugu: hirutan darabil Uztapidek oin gisa eta bitan azken oineko. Honela dio, esaterako, Lazkao Txikiri jarritako bertso batek:

Lengo igandean, esan bezela,
zuri zeguan elurra,
bañan elbarrak ere utzia
gendun otzaren beldurra,
Jose Migeli azaltziarren
gure naitasun apurra;
umiltasuna dadukalako
ta bertsoetako adurra,
egun orretan eman nai giñon
gure zorion agurra. (270)

Uztapidek bere jaioterriari jarritako bertso-saila, berriz, honako honekin bukatzen du:

Arratsaldeko pesta aguro
bukatuko zan beldurra,
erriko pestak ziradelako
etzan izaten samurra;
Arrua'n zerbait luzatutzeko
ere bazuten adurra,
gabaz tabernak itxitakuan
egiten gendun agurra. (45)

Aurreko bertsoan ez bezala, amaierako agurraz ari da Uztapide bigarren horretan.

Kontu bitxia eman lezake, baina aipa dezagun: behin bakarrik darabil Uztapidek *ario* (adio) oina bere liburuan, eta hori ere azken oineko (108. or.); berdin gertatzen da *bukaera* oinarekin ere (312. or.). Beraz, ez ote gaude azken oinburu esankide esanguratsu baten aurrean?

6. ANPARO (2/3)

- *Anparua* (1/1), *anparoa* (1/1), *anparuan* (0/1).
- Hiru aldiz darabil Uztapidek ANPARO oinburua oin moduan, eta horietako bitan azken oineko, "Eskeintza" saileko honako bertso honetan bezala:

Bakarrik oso lotsati zegon
 nere lengo liburua,
 lagunik gabe igaro ditu
 iru urte ingurua.
 Zertan lotsatu ainbesteraño
 azaltzen zere burua?
 Onez aurrera izango dezu
 anaiaren anparua. (17)

Hona hemen, gainerako bi bertsoetako oinak, azaltzen diren ordenan: *luzaroan*, *esperoan*, *zartzaroan* eta *anparoan* (256. or.) eta *inguruan*, *luzaruan*, *anparuan*, *buruan* eta *zeruan* (130. or.). Eta oharraraz ditzagun bi puntu: 1) nahiz eta *anparoan* eta *anparuan* desberdinak izan errimaz, oinburu berekoak direla; eta 2) ZERU oinburu esanguratsua (ikus 45.a gure zerrenda honetan) *zeruan* dugula hirugarren bertsoko azken oin, *anparuan* oinari azkeneko izatea galaraziz.

- ANPARO oinburuaren esankide dugu BABES. Hau behin darabil Uztapidek bere liburuan, baina lehen puntuan (121. or.). Bestalde, bi aldiz ikusiko dugu *babestu* oin moduan, eta bietan bigarren puntuan; bigarren puntuan azaltzen da *babestuko* ere, oin moduan azaltzen den bertso bakarrean. Beraz, anparo oinburuaren esanguratasuna ez da BABES oinburu esankidera zabaltzen.

ARTAN / ARTATIK (ikus URA)

7. ASPALDI (2/2)

- *Aspaldian* (1/1), *aspalditan* (1/1).
- Bi alditan darabil Uztapidek ASPALDI oinburua oin moduan, eta bietan azken oineko. Hona hemen bat, "Agorrillaren amalaua" saileko bertso batean.

Andria bere jaiotetxera
 juan zan arratsaldian,
 trumoiien otsak aditzen nitun
 gaiñera pranko aldian;
 amarrak amar gutxi ziran da
 emen nengon sukaldian,
 tamaña artako sustorik ez det
 artu juan dan aspaldian. (266)

8. ATE (4/7)

ATE (3/6)

- *Atia* (1/1), *atiak* (1/1), *atian* (0/3), *atetan* (1/1).

ATERA (1/1)

- *Atera* (1/1).
- Deigarria gertatzen da *atian* oinaren jokabidea: inoiz ez da azken oineko, beste guztiak beti diren bitartean. Zergatia suma dezakegu agian: *artian* (bi aldiz) eta *bitartian* oin esanguratsu samarrak kendu izana azken oin izateko aukera.
- Eman dezagun adibide pare bat. "Eriotza" sailekoa dugu lehenengo, *atiak* azken oin duena:

Mundu onetan ia
denbora betiak,
eta pena ematen
bestera juatiak;
projimuari egin
dizkagun kaltiak,
lotsa ematen digu
gero esatiak;
ia ixten dizkuen
zeruko atiak. (298)

"Zeruko atiak" bukaera dela eta, ikusi beherago ZERU oinburua (45.a).

Atian oindun bertsoa da bigarren adibidea, "Gure lengo baserria" sailekoa. Hona hemen, *atian* bigarren oin eta *artian* azkeneko:

Pake santuan bizi giñan gu
ogei ta lau bat urtian,
eta pabrika egin ziguten
gure ataiko atian;
aldegiteko kontua esan
ziguten egun batian,
etzuten onik izan gu andik
bialdu giñun artian. (251)

9. AURRE (8/10)

- *Aurrean* (3/3), *aurrian* (4/6), *aurria* (1/1).
- Oinburu gutxi bezain esanguratsua azaltzen zaigu aurre hau: hamarretatik, bi ez beste guztietan azken oineko, alajaina.

Merezi du ikusteak azken *aurrean/aurrian* horien puntu osoak. Honatx:

berak (San Isidro) otoitzak egingo zitun
Jaungoikoaren aurrean. (63)

pipa erriaz a zer girua (Gabonetan)
suaren aurrian! (71)

Jaunak aparta animali bat (otsoa)
olakuaren aurrean! (89)

an dijoa astoa
andrien aurrian. (101)

eta korrika egin bear zan
alakuaren (guardiaren) aurrian. (178)

zer esan bear degu
Jaunaren aurrean? (298)

Bertso osoa emango dugu zazpigarrenarena. "Pelota" sailekoa da. (Esan dezagun, bidenabar, inolako eragozpenik gabe izan zitekeela *aurrean* oina, *aurrian* izan beharrean; berdin izan zitekeen *aurrian* oina azaltzen den beste bertso guztietan ere; bestalde, berdin jar daiteke *aurrea*, *aurria* oina duen bertsoan.)

Pelotarako gogo gutxi gaur
ta fugola indarrarian,
emengo lengo pelotariak
daude erdi negarrarian,
esanez: "Gure joko polita
dago leku ederrian!"
Fugol-kontuak poliki esan
alakuaren aurrian. (326)

Baina jakinmin handiagoa sor dezakete, agian, salbuespen diren bi *aurrian* horiek. Hona hemen bi bertsoak. "San Antonetan Getaria'n" sailekoa da lehenengoa:

Jaten gelditu izan giñaden
Jose Loidi'ren barrian,
bazkari ona egiteko're
ez oso leku txarrian;
nagusi jauna an izango zan
bertsolaien baztarrian,
kantatu gabe nola gelditu
alako baten aurrian?
Saio bat pozik egingo gendun
lengo oitura zarrarian. (142)

"Ereñozu'ko omenaldia" sailekoa da bigarrena:

Dantzariak baziran
altare aurrian,
azaldu ziradenak
sasoi gogorrian;
dantza egiten zuten
itxura ederrian
ango txistularien
doñu xamurrian;
ez dakit jartzen zuten
ankarik lurrian. (315)

Gehiago ere esan daiteke *aurrean/aurrian* oinari buruz: -RREAN/
/RRIAN errimadun hamar bertsoetan, bi ez beste guztietan erabiltzen duela Uztapidek bere liburuan.

10. BERTSOLARI (3/4)

- *Bertsolaria* (3/3), *bertsolariak* (0/1).
- Bi oin horietan, lehena dugu esanguratsuagoa; hiru aldiz dabil Uztapidek, eta hiruetan azken oineko. Hona hemen bat, "Idiazabal'ko Zepai saria" sailetik hartua:

Au da urtero gaztiarentzat
jartzen dan Zepai saria,
eta guk aurten izandu degu
ikusitzeko zoria;
batzuk takua sartutzen zuten
eta bestiak ziria,
aspaldin ugaldutzen dijua
euskaldun bertsolaria. (302)

11. BIZI (15/29)

12. BIZI IZAN (9/15)

- *Bizi* (7/11), *biziko* (1/1), *bizita* (0/2), *bizirik* (1/1).

BIZITZE (3/6)

- *Bizitzeko* (0/1), *bizitzen* (3/5).

13. BIZI (iz.) (3/5)

- *Bizia* (3/5).

BIZI (ad.) (0/3)

- *Bizia* (0/1), *biziak* (0/2).
- Hitz-erro ugaria dugu BIZI, eta esanguratsua gainera: hogeita

bederatzi aldiz erabili zuen Uztapidek *Sasoia joan da gero* liburuan, eta hamabostetan azken oineko.

- Hiru esanahi har ditzake "bizi" hitzak, segun eta aditza izan, izena izan edo izenlagun izan. Esanahia kontuan izanik bereizi ditugu oinburuak, jakina: aditzari dagozkio bi lehenak, eta izenari eta izenlagunari hurrengoak.

Oinburu bakoitzaren esanguratasunari dagokionez, azken oin izateko joera handia dute izenalguna ez beste guztiek.

Hona hemen, adibidez, Xalbadorri jarritako bertso bat, *bizi* aditza azken oin duela:

Juan daneko aspaldi ontan
 ibiltzen gera itxusi:
 nai ez diranak beti aurrian,
 nai danik ezin ikusi.
 Seguru dakit etzabiltzala
 zu neregandik igesi:
 esi bat degu erdi parian,
 ezin alkarrekin bizi. (278)

Honako hiru azken puntu hauetan, berriz, izena dugu BIZI oinburua:

besteri laguntzera juanda
 an galdu zuten bizia. (163)

baña pixka bat errezago bai
 eraman gure bizia. (248)

ortantxe bukatzen da
 gizonen bizia. (299)

Hirutan darabil Uztapidek *bizi* izenlaguna oin moduan, baina inoiz ez azken oineko. Hona hemen hirurak:

txit borondate onekua da
 baña jenioz bizia (224)

olakoxe kontuak
 ganadu biziak (238)

junturaz bigun eta
 jenioz biziak (316)

14. ERDI (3/5)

- *Erdia* (2/3), *erdiak* (1/2).
- Hona adibide bat, "Aita zanari" sailetik hartua:

Oiez gaiñera berriz
mendian ardiak,
baziraden beorrak,
baziran zaldiak;
an ere egin bear
ibilli-aldiak,
bertan gelditzen ziran
bestela erdiak. (29)

15. ERIOTZA (2/2)

- *Eriotza* (1/1), *eriotzian* (1/1).
- Bitan darabil Uztapidek ERIOTZA oinburua, eta bietan azken oinuko, "Eriotza" saileko bertso honetan bezala:

Orain irurogei ta
sei urte jaiotza
izan nuela ez naiz
esateko lotsa;
geroztik probatua
berua ta otza;
emendikan aurrera
dago bizi motza,
gutxiena ustian
dator eriotza. (298)

- Esanguratsua dugu esanahiaz ere "eriotza" hitza. Horrexegatik du, hain zuzen, azken oin izateko joera, ondoren ikusiko ditugun zenbait oinburuk bezala.

16. EROSI (4/7)

- *Erosi* (3/6), *erosia* (1/1).
- "Arakiñak" bertso-sailetik dakargu hona adibidea.

Ganaduaren aitzaki danak
lenengo adierazi,
basarritarra bildurtuko du
ta gero tratuan asi;
txekorra txarra daukala eta
al dana bajatu-azi,
itxura ederrak egingo ditu
ta atzenian erosi. (200)

- Oinburu esanguratsua dugu *erosiren* antonimoa den *saldu* ere (ikus 40. oinburua).

17. ERREZ (4/7)

ERRAZ (1/1)

- *Erraza* (1/1).

ERREZ (2/5)

- *Errez* (0/1), *erreza* (1/3).

ERREZEGI (1/1)

- *Errezegi* (1/1).

ERRAZTE (1/1)

- *Errazten* (1/1).

- Hitz-erroa dugu hemen esanguratsua, bere lau oinburuak izan gabe. Dena den, merezi du ikusteak zer azken oin daramaten, hain zuzen, errez azken oineko ez duten hiru bertsoek: *negarrez* (oinburu esanguratsua: 31.a), *eza* eta *Mondragonesa* (esanahi handiko bi oin, alegia).

- “Astoaren lanak” sailetik aukeratu dugu honako adibide hau:

Kape edo azukre,
ardo edo ogi,
kargatzen zan astoa
askotan geiegi;
kalian zama artu,
basarrira segi,
etzan etxeratutzen
iñoiz errezegi. (101)

ESKER (3/6)

- *Eskerrak* (2/3), *eskerrik* (1/3).

ESKERTU (1/2)

- *Eskertu* (1/2).

- Nahiz eta esanguratsu izateko baldintzak ez bete, hona dakartzagu bi oinburu hauek ere, badutelako azken oineko izateko joerarik.

18. ESKU (4/6)

ESKU (2/4)

- *Esku* (0/1), *eskuak* (1/2), *eskutik* (1/1).

19. ESKUBIDE (2/2)

- *Eskubide* (1/1), *eskubidia* (1/1).

- "Orain irurogei urteko apaizak" bertso-sailetik aukeratu dugu honako adibide hau:

Mezetara askotan
sei zazpi senide,
tartian an ni're,
goizian goiz jeikita
ori zala bide;
elizatik urruti
zegon Uztapide
Jaungoikuarekin nai
gendun adiskide,
uste det bagendula
ainbeste eskubide. (110)

20. ESPERANTZA (2/2)

- *Esperantzan* (1/1), *esperantzik* (1/1).
- "Artzaia" bertso-sailekoa da honako adibide hau:

Gazte-denboran ibilia naiz
ni're piska bat artzantzan,
bildur gogorra izaten gendun
denboralien mudantzan;
txarrari alde egin nai beti
inondik al baldin bazan,
pobria bizi oi dan bezela
beti geroko esperantzan. (61)

- Azken oinburu esanguratsua dugu ESPERANTZA, esanahiz ere hala izaki; baita ETSIPEN antonimoaren ETSI oin-erroa ere (ikus 22.ekoa).

21. ESPOSATU (2/3)

- *Esposatu* (0/1), *esposatua* (1/1), *esposatuta* (1/1).
- "Gizonaren udara" sailekoa dugu honako adibide hau:

Gizona bere andriarekin
dago ondo osatuta,
urte batzuek pasako ditu
nai bezela gozatuta;
ez da ezer ere irabazitzen
gerorako luzatuta,
kontu obia izango baitu
lenbailen esposatuta. (189)

- Ikusi aurrerago EZKONDU, EZKONTZE eta EZKONTZA oinburuen esanguratasuna.

ETORRERA (0/2)

- *Etorrera* (0/2).

ETORRI (4/9)

- *Etorri* (3/5), *etorria* (1/3), *etorriak* (0/1).

ETORTZE (1/1)

- *Etortzian* (1/1).

- Izan zuen *etorri* oinak, aurreko alean, oin solte esanguratsuen zerrendan azaltzeko aukerarik. Honako utzi genuen, ordea, oin solte baino gehixeago ere badelakoan, nahiz eta guk jarritako baldintzak erabat ez bete. Baina garbi dago, etorri oinburuan batipat, azken oin izateko joera nabarmena. Besteak beste, *gorriak* oin solte esanguratsuak eragotzi dio *etorriak* oinari azken izaten. Hona hemen bertsoa, "Oiartzun" sailekoa:

Bai eta ere nunai ikusten
 dira lantegi berriak,
 bertakuentzat ainbat lan badu
 oraintxen gure erriak;
 orretan ere etorriko da
 artu bearra neurriak,
 oraingoz ia naikua dira
 emen lenago etorriak,
 asko geiago ugaldtu eta
 ikusi bear gorriak. (169)

22. ETSI (4/7)

ETSI (ad.) (2/5)

- *Etsi* (0/1), *etsirik* (1/2), *etsita* (1/2).

ETSI (iz.) (1/1)

- *Etsia* (1/1)

ETSITZE (1/1)

- *Etsitzen* (1/1).

- ESPERANTZA oinburua azaltzean iragarri dugu ETSI oin-erro honen esanguratasuna, "Martín Estanko'ren gizatasuna" saileko lehen bertsoan ere nabari dena:

litzeko pozak jarria zegon,
aspertua zan bizitzen,
gazte zaneko gizatasunik
ez baizuen ikusitzen;
arrokeria ugaldtu eta
umiltasuna gutxitzen,
Martínek etzun inholaz ere
era orretan etsitzen. (344)

EZIN IZAN (1/4)

- *Ezin du* (0/1), *ezinda* (0/1), *ezindua* (0/1), *eziñik* (1/1).

EZIN (IZ.) (1/1)

- *Eziña* (1/1).

EZIÑ ALA (1/1)

- *Eziñ ala* (1/1).
- Badu EZIN hitz-erroak azken oin izateko joerarik, nahiz eta ez den oinburren batean gauzatzen.
- Ez da erraza, bestalde, oinburuak zehazten. Eman dezagun, dena den, adibide bat. "Zestua" bertso-sailekoa da.

Mundu guztiak daki gu ere
Zestua'n sortu giñala,
aspaldi esan zendun zeorrek
nere erria ziñala;
eta gaiñera neri laguntzen
egin duzu egiñala,
nik ere maite zaitut biotzez
esplikatu eziñ ala. (57)

23. EZKONTZA (2/2)

- *Ezkontza* (2/2)

EZKONDU (0/2)

- *Ezkondtu* (0/2).

EZKONTZE (1/2)

- *Ezkontzia* (0/1), *ezkontzian* (1/1).

- ESPOSATU oinburu esanguratsua azaldu dugu gorago: bitan erabili zuen Uztapidek bere liburuan eta bietan azken oineko. Haren esankide den EZKONDU, ordea, ez da inoiz azken oineko,

nahiz eta hau ere bitan erabili. Dena den, hona hemen EZKONTZA oinburuaren esanguratasuna, "Garai bateko eztaiak" saileko bertso hau lekuko:

Errian sartzen ango soñu ta
 ango itxapero-otsa!
 Berrogeiren bat neska ta mutil,
 aiek bai orduan poza!
 Basarritikan kalerakua
 etzan oso bide motza,
 eleizeraño sartuko giñan
 eta an zegon ezkontza. (106)

GARAI (6/12)

- *Garaia* (3/3), *garaiak* (0/1), *garaian* (2/5), *garaietan* (1/1), *garaiz* (0/2).
- Merezi du GARAIA oinburua poliki aztertzeak, beste oin batzuen parekoa izan daitekeen heinean. Hona hemen bi puntu azpimarragarri:
 - Garbi dago azken oin izateko duen joera. Baina gorabehera handiak daude oinen artean: esaterako, *garaia* oinak oso joera handia azaltzen du; *garaiak* eta *garaiz* oinek, ordea, ezer ez. Hauxegatik, hain zuzen, ez da GARAIA oinburu esanguratsua. Hizkuntza ez da, noski, matematika.
 - Behin baino gehiagotan azaltzen dira zenbait oinburu, GARAIA oinburuaren oinen errimakide: NAI zazpi aldiz (*naia* bi aldiz, *naiak* behin, *naian* lau aldiz), JAI sei aldiz (*jai* bi aldiz, *jai*an lau aldiz), ARRAI bi aldiz (*arraia* behin eta *arraiz* ere behin) eta zelai beste bitan (*zelaian* behin eta *zelaietan* ere behin).
- Bi adibide dakartzagu hona, biak "Ura" sailekoak:

Ateratzen bazera
 etxetikan jaijan,
 itxas-ertzera jua
 pasiatu naian;
 jendia erdi gorri
 antxe dabil plaian,
 ori ere gauz ona
 bero dan garaian. (307)

Emengo erreketan
dagon amorraia,
jende geienak pozik
jaten dun arraia;
askok izaten dute
beregandu naia,
badu jateko oso
ona dan garaia. (311)

24. GEIEGI (3/5)

- *Geiegi* (1/3), *geiegia* (1/1), *geiegiak* (1/1).

GEIAGO (3/7)

- *Geiago* (3/7).

GEIEN (0/5)

- *Geienak* (0/2), *geienian* (0/1).

GEIENTZUN (0/2)

- *Geientzunak* (0/2).

GEION (0/1)

- *Geiona* (0/1).

• Bost oinburu ditu guztira GEI hitz-erroak, baina bakarra esanguratsua (GEIEGI), nahiz eta GEIAGO ere esanguratsu samarra izan. Beste hirurak ez dira behin ere azken oineko.

- "Oiartzun" bertso-sailekoa da honako adibide hau:

Oiartzun, zuregatik esango
nituzke amaika egi,
orretarako zuzendu bear
zaizka lenbizi bi begi;
bakoitzak bere bizimoduai
eman bearra arpegi,
pabrika egiten asi ziran da
orain alaxe nai segi,
lana tamañan ona da baña
ez da komeni geiegi. (169)

25. GEZUR (3/5)

- *Gezurra* (1/1), *gezurrak* (2/4).

• Bost aldiz darabil Uztapidek bere liburuan, eta hirutan azken oineko. Hona hemen azken hiru oin horiek:

ez dago libratzerik
esanda gezurra. (299)

oiek ez dira gezurrak. (46)

broman badakit jarduten bañan
auek ez dira gezurrak. (266)

- Ikus dezagun orain EGIA oinburu antonimoaren jokaera. Hau ere bost aldiz darabil Uztapidek, baina behin ere ez azken oineko. GEZUR oinburuaren joera ez bezalakoa da EGIA oinburuarena. Bertsoak hasteko egokiagoa izan, nonbait, bertsoak errematatzeke baino: hiru alditan da lehen oin, behin bigarren-go, eta behin laugarren-go (sei puntuko bertso batean). Hona hemen, hurrenez hurren:

Oiartzun, zuregatik esango
nituzke amaika egi (169)

Nere ustez esango
dizutet egia: (259)

Nere denboran emanak ditut
amaika bertso egizko: (208)

gustatu zitzaidala
aitortzen det egiz (357)

esaten dizut egitan (69)

26. GUZI (8/14) / GUZTI (8/12)

27. GUZI (6/10)

- *Guzia* (2/4), *guziak* (4/6).

GUZIKO (1/1)

- *Guziko* (1/1).

GUZITAN (0/1)

- *Guzitan* (0/1).

GUZIEN (0/1)

- *Guzienak* (0/1).

GUZIZKO (1/1)

- *Guzizkua* (1/1)

28. GUZTI (8/12)

- *Guztia* (1/3), *guztiak* (6/6), *guztian* (1/3).

- Azapimarragarria da oinburu bikoitz honekin gertatzen dena: bi forma hartzen dituela hitz berak ("guzi" eta "guzti") eta biak direla esanguratsu ia modu berean. Azpimarragarria da, halaber, *guziak* eta *guztiak* oinen joera beretsua.
- Bi adibide besterik ez ditugu hona aldatuko. "Zubeltzu" sailekoak dira biak.

Adiña ere aundia zeukan
laroegi urte pasiak,
denbora ortan amaika buelta
emango zuan aiziak;
danetarako denbora dauka
gizonen bizi luziak,
Zubeltzuk ere onak da txarrak
danak zitun ikusiak,
alaxen ere pazientzian
pasako zitun guziak. (128)

Zarraren atzen urtiak nola
izaten diran tristiak,
nik berdin samar ikusten ditut
batzuk bezela bestiak;
arentzat alde aundirik ez du
jai-egunak da astiak,
ikusten ditu dibersuan
nola dabiltzan gaztiak;
martxa orixe eraman dute
oraindañoko guziak. (130)

29. IGARTU (2/2)

- *Igartu* (1/1), *igartua* (1/1).

IGAR (0/1)

- *Igarra* (0/1).

- "Lasarte bertsolaria" sailetik hartu dugu honako adibide hau:

Zorionean egun batian
gu biok giñan alkartu,
bein ezagutu giñaden eta
geiago ezin bakartu;
landaretxo bat txertatutzian
bezela biok bat artu,
oraindik gure naitasunikan
ez da ziara igartu. (138)

30. LAGUNTZA (4/5)

- *Laguntza* (3/4), *laguntzik* (1/1).
- Azken oin izateko joera handia du LAGUNTZA oinburuak, LAGUN hitz-erroko beste oinak ez bezala. Hemezortzi aldiz ateratzen dira hauek denera, eta behin bakarrik azken oinean.
- Bi adibide dakartzagu hona: elkarrengandik urrun samarrekoak liburuan, baina gertu-gertukoak Uztapideren bertso-almazenean. "Lasarte bertsolaria" sailekoa dugu lehenengoa:

Ongi ezian daguen batek
beti motel du gorputza,
osasanakin gerala zerbait,
gaixotutakuan utsa;
urdailletikan egin zizuten
sekulako ebakuntza,
eskerrak eman izan zendula
Jaungoikuaren laguntza. (138)

"Gure ezkontzea" sailekoa dugu, berriz, bigarren adibidea:

Bein gaixo batek arrapatzian
gizona dezu ain utsa,
begiratua tristia eta
indar gabia gorputza;
jana're ez du aukerakua,
arekin ere zaputza;
eskerrak izan nuela nere
emaztiaren laguntza. (206)

31. NEGAR (3/4)

- *Negarra* (2/2), *negarrez* (1/1), *negarrian* (0/1).
- "Uztapide'n nintzan sortu" bertso sailetik hartu dugu adibidea:

Esan bezela, atzo juan nintzan [Uztapidera]
neroni ala bearrez,
ikusitzeko asmotan baña
begira ez nengon errez;
gu sortu giñan lekua ere
estali dute zakarrez,
gustora juan banintzan ere
etorri nintzan negarrez. (39)

32. OBE (8/11)

33. OBE (7/10)

- *Obe* (0/2), *obia* (4/5), *obiak* (3/3).

OBEAGO (1/1)

- *Obiaguan* (1/1)

- "Gure ezkontzea" sailekoa dugu honako adibide hau:

Berrogei ta iru urte banitun
bazan pranko edadia;
emazia zan ogei ta iru
artian bete gabia;
ondo pentsatzen jarri ezkeru
purian zegon loria,
ta gero ere atera zan nik
merezi baño obia. (204)

34. ORAIN (4/5)

35. ORAINDIK (3/4)

- *Oraindik* (3/4).

ORAINGO (1/1)

- *Oraingo* (1/1).

- "Agorrellaren amalaua" sailekoa da honako adibide hau:

Nik trumoiari bildur gogorra
izaten bainion lendik,
arrixkutikan aldegingo nun
al baldin bazan iñondik;
atzoko orrek lenaz gaiñera
susto aundia eman dit,
beste pozikan etzait arkitzen
bizi naizela oraindik. (267)

- Merezi du, halaber, *oraindik* azken oineko ez den bertsoa ere hona ekartzea. "Lasarte bertsolaria" sailekoa da.

Nekia edo nagitasuna
arkitutzen nuen lendik,
biotzekua neukala eta
makaltzen asia andik;
irurogei ta sei urterekin,
zarra ez nintzan oraindik,
garai bateko alaitasunak
nora juan dira nigandik? (138)

36. ORDAIN (3/4)

ORDAIN (1/2)

- *Ordaña* (0/1), *ordaiñak* (1/1).

37. ORDAINDU (2/2)

- *Ordaindu* (1/1), *ordaindua* (1/1).
- Karga ukigarri handikoa dugu "ordain" hitza, "zor" hitz ukigarriari estu lotua. Ez da harritzekoa, beraz, "ordain" hitz-erro esanguratsu izatea eta "zor" oinburu esanguratsu.
- "Astoaren lanak" sailetik hartu dugu honako adibidea:

Astoa dabil beti
loitan zikindua,
zarra izan liteke
edo ezindua;
alare egin bear
gure agindua,
langille ona baña
gaizki ordaindua. (102)

- Ikus ZOR hitz-erro esanguratsua.

38. PAMELIA (2/3)

- *Pamelia* (0/1), *pamelia* (2/2).
- Geure gizartean ukigarria dugu esanahiaz "familia" hitza; eta Uztapideren garaian gehiago gaur egun baino. Ez da harritzekoa, beraz, azken oineko azaltzea haren bertsogintzan. Hala-tsu gertatzen da "sendi" hitzarekin ere, nahiz eta hau ez iritsi esanguratsu izatera (bi aldiz erabiltzen du: behin azken oineko eta behin azken-bigarrenko).
- "Gerra" sailetik hartu dugu honako adibidea.

Gu emen gerra izan zanian
mendiz mendi ibiliak,
ez geure borondatez juanak,
beste batzuk bidaliak.
Amaika mutil eder baziran
lur otzakin estaliak,
zer negar egin ote zituzten
mutil oien pamelia! (124)

39. SALDU (3/5)

40. SALDU (3/4)

- *Saldu* (2/3), *saldusak* (1/1).

SALTZE (0/1)

- *Saltzekua* (0/1).

- Gorago dugu, 16.a, EROSI oinburua; eta hura azaltzean iragarri dugu honako SALDU hau. Bestalde, arestiko "ordain" eta geroa-goko "zor" hitzen ingurukoak ditugu esanahiaz.
- Hemen nahikoa dugu adibide batekin; "Uztapide'n nintzan sor-tu" sailetik hartutako honekin, hain zuzen:

Gaztiak nai ez basarrian da
zorrak ziaro makaldu,
gogorik gabe egiten danak
irabazirik bai al du?
Urte batian irabazitzen
dana beste baten galdu,
azkenerako pentsatu zuten
beren basarria saldu. (39)

41. SARI (3/5)

- *Sari* (1/1), *saria* (1/3), *sariak* (1/1).
- Berriro ere esanahi markatua duen hitz baten aurrean gaude.
- "Garia Euskalerrian" sailekoa dugu adibidea:

Garai batian Euskalerrian
egiten gendun garia,
zenbait lekutan bezela etzan
alain uzta ugaria;
orain lan orri utzita dago
emengo nekazaria,
nekia pranko bazuan baña
zer zan aren lan-saria? (74)

42. SEGURU (2/3)

SEGURANTZI (1/2)

- *Segurantzzi* (0/1), *segurantzirik* (1/1).

SEGURU (1/1)

- *Seguruan* (1/1).

- Hitz honek ere badu bere karga semantikoa. Eta horrexegatik izango dugu Uztapideren bertsogintzan, noski, hitz-erro esanguratsua.
- Hona hemen, adibidez, "Osinbeltz'eko ezbearra" saileko lehen bertsoa:

Mila ta bederatziregun da
berrogei ta amairuan,
Urri-illaren amalaua zan
gelditu zana buruan;
urak ekarri zitun kalteak
Gipuzkua inguruan,
egia da bai iñor ez dala
bizi ordu seguruan. (161)

43. URA (4/7)

44. ARTAN (2/2)

- *Artan* (1/1), *artatik* (1/1).

URA (2/5)

- *Ura* (2/5).

- Adibide bat aukeratu behar eta, "Uztapide'ko pameliaren kale-ratzea" saileko bertso hau dakargu hona:

Pena ematen du aldegiatik
basarri eder batetik,
bere denboran bizi izandako
ganaduaren artetik;
baña aztuko zaizka guziak
lendabiziko urtetik,
gogoratzian aldegin dula
lantegi zakar artatik. (120)

45. ZERU (3/5)

- *Zeruan* (1/3), *zerura* (2/2).
- Hona hemen beste hitz esanguratsu bat, oinburu esanguratsu bihurtua Uztapideren bertsogintzan.
- "Zubeltzu" sailetik aukeratu dugu honako adibide hau:

Gizatasuna zeguan beti
Zubeltzuren inguruan,
etzan arekin iñor aspertzen
egon arren luzaruan;

nai zendun gisan izango ziñan
maisur zarren anparuan,
beste gauzarik une onetan
ez dadukat nik buruan:
Jaungoikoari eskatzen diot
gerta dadila zeruan. (130)

46. ZORION (2/3)

- *Zoriona* (1/1), *zorionak* (1/1), *zorionikan* (0/1).
- Azken oinburuak bezalakoa dugu honako hau ere: esanahi handikoa. Eta azken oinburuak bezala dugu hau ere esanguratsu.
- "Gizonaren udaberria" sailekoa dugu adibidea.

Edade ortan ez da paltako
alaitasuna ta broma,
edozein eran ibiltzeko're
sasoi baidauka ona;
nunbait lanikan egiten badu
irabazten du txanpona,
lagunak ditu erri guzian,
nunai dauka zoriona. (185)

47. ZOR (5/6)

- *Zorra* (1/1), *zorrak* (1/1), *zorretan* (2/2), *zorrik* (1/2)
- ORDAIN hitz-erroaren berri ematean aurreratu dugu honako ZOR oinburu honena. Harekin estu lotuta dago esanahiaz, eta hura bezain esanguratsua dugu, hau ere esanahi unkiarriko.
- Hona hemen nola erabili zuen Uztapidek *zorretan* oina "Bodegon Alejandro" saileko azken bertsoan:

Egunak pasa ditut gustora
nik sarri etxe orretan,
gizon bakoitzan borondatia
ezagutzen da obretan;
Martinek duen biotz xamurra
ez da ordaintzen urretan,
ni orrenetzako jarria nago
bizi guziko zorretan. (225)

ONDORIOAK

Aurreko lanean bezala, atera ditzagun hemen ere zenbait ondorio, ilabur-ilabur, ordukoen indargarri.

1. Hizkuntzetan bezala gertatzen da bertso-gintzan ere: etekin handia ateratzen zaiola baliabide gutxiri.
 - Aurreko alean ikusi genuenez, 60 bertso osatu zituen Uztapidek (liburuko %7) 15 azken oinekin.
 - Lan honetako datuek, berriz, urrunago garamatzate. Hemen 15 oin-erro eta 32 oinburu esanguratsuren berri eman dugu. Oinburu horietako 13, ordea, oin-erro esanguratsuetakoak dira. Beraz, zehatzago esanda, 15 oin-erro eta 19 oinburu esanguratsu azaldu ditugu (gehi beste lau esanguratsu samar). Guztira, Uztapidek 215 bertsoetan erabili zituen 34 oin-erro eta oinburu horiek bere "Sasoia joan da gero" liburuan oin modura; eta horietako 140 bertsoetan azken oineko (% 16tan, beraz).
2. Beraz, sarri samar errepikatzen dira oinak, oinburuak eta oin-erroak Uztapideren bertsoen azken oinetan. Bat-bateko bertso-gintza ez dago ulertzerik errepikatze hori gabe.
3. Azken oinetan erabilitako oinburek eta oin-erroek ere badituzte beren ezaugarriak, azken oinek dituzten bezala: batetik, errima jakinekoak dira (errima ezagunekoak, eta bertso bat osatzeko adina hitz errimakide dituztenak, alegia) eta, bestetik, karga semantiko handi samarrekoak, lan honetako zenbait oinburu eta oin-erro azaltzean esan dugunez.
4. Hemen ere errepikatu beharrean gaude aurreko alean esana: ondorio hauek badutela ondorio didaktiko-pedagogikorik, bertso-eskoletarako baliagarri direnak:
 - Kontua ez dela gauza asko irakastea. Oso baliabide gutxi-rekin ere osa daitekeela bertsoa. Bat-bateko bertsoetan hasteko ez dela gauza askorik jakin behar, alegia.
 - Ondo dagoela ikasleen arreta erriman jartzea; baina hobeto, ordea, errimarekin batera oinak lantzea.
 - Merezi duela oinen oinarrizko hiztegia egitea.

Eta besterik gabe, hemen uzten dugu oraingoz lan hau. Oin kategorikideak aztertzea geratzen zaigu, besteak beste. Hurrengo batean izan beharko.